

s-a mulțumit, pentru o nouă ediție în colecția ei de traduceri fără text grec alăturat, să reproducă traducerea lui Robin, ci ne oferă una nouă, la capătul a numeroase alte traduceri franceze din același text, apărute de-a lungul timpului. (Exemplul ni se pare demn de urmat în cultura noastră, unde numărul traducerilor platonice, deși apreciabil uneori, lasă loc totuși pentru traduceri noi, pe care să le întreprindă cercetători mai tineri.)

Nu e de așteptat, firește, ca traducerea, adnotată și comentată, a lui Paul Vicaire să aducă noutăți de ordin deosebit. Nu s-a găsit între timp nici un papirus nou care să contribuie la emendarea textului platonice. În schimb au apărut, în acest interval de aproape 50 de ani de la ediția lui Robin, numeroase comentarii noi, de care Vicaire ține seama, mai ales în notele sale. De altfel, deși e vorba de o simplă traducere, notele sînt numeroase și uneori mai bogate chiar decît cele ale ediției Robin. Introducerea în schimb este, după cum era și firească, mai sumară decît cea precedentă (20 de pagini față de cele peste 80, cu literă mică, ale lui Robin), și trebuie să se mențină la generalități, care sînt însă întotdeauna de nivel superior.

Întreprinsă deschis sub înfrurirea celei a lui Robin, traducerea reușește totuși să obțină un timbru nou și la fel de atrăgător ca al marelui predecesor. De altfel Vicaire, care folosește în general textul grec stabilit de Robin, își ia citeodată libertăți față de acesta, ridicîndu-se la alte lecțiuni (v.d.ex. p. 106 sau 133). Traducerea e uneori împărțită prin noi subcapitole; chiar pentru diviziunile vechi, Vicaire folosește în genere alte subtitluri.

Volumul e frumos legat în plînză și tipărit în excelențele condiții ale Societății „Les Belles Lettres”. Singurul lucru supărător este că tradiționalele indicații de pagină după ediția Estienne (Stephanus) din 1578 sînt date în partea de sus a paginii, nu în dreptul rîndului corespunzător, cum se obișnuiește pentru textele platonice.

Constantin Noica

XENOPHONTIS *Institutio Cyri*, edidit W. Gemoll, editionem correctionem curavit J. Peters, Leipzig, Teubner, 1968, XXIV + 471 p.

În ediția critică pe care a dat-o în 1912 *Cyropediei*, W. Gemoll se întemeiea pe manuscrise grupate în trei familii: x , y și z . Valoarea acestor trei grupuri de texte era inegală. Filologul german considera că versiunile cele mai vrednice de încredere sînt cele notate prin x și y , declara net inferioare pe cele din grupa z și observa că de cele mai multe ori manuscrisele familiei x depind de cele aparținînd familiei y . Fragmentele xenofontice cuprinse în papirusurile folosite de Gemoll au fost apropiate și ele de editor de cele trei grupuri de manuscrise pe care le deosebise. Caracterul obscur și nesatisfăcător al tradiției manuscrise îl determina pe filologul german să declare că în cazul *Cyropediei* eclecticismul și subiectivitatea în alegerea lecțiunilor au o justificare mult mai mare decît în altele.

Cercetările mai noi asupra transmiterii textului *Cyropediei*, descoperirea unor noi fragmente papiriace, descoperirea în Biblioteca Vaticană a unui codice conținînd o mare parte din această operă (cf. P. Canart, *Trois manuscrits grecs dans le fonds Palella de la Bibliothèque Vaticane*, „Scriptorium”, XVI, Anvers, 1962, p. 363—365), dar și numeroasele greșeli care se strecuraseră în ediția Gemoll făceau necesară apariția unei noi ediții critice a operei lui Xenofon. J. Peters este cel care și-a asumat această sarcină, ducînd-o cu succes deplin la capăt.

Noul editor a pus în valoare achizițiile cercetătorilor mai recentii ai tradiției manuscrise a *Cyropediei*, în special rezultatele la care a ajuns A. W. Persson (*Zur Textgeschichte Xenophons*, Lund, Leipzig, 1915), confirmat de H. Erbse (*Geschichte der Textüberlieferung der antiken und mittelalterlichen Literatur*, I, Zürich, 1961). Persson a demonstrat că manuscrisele

familiei x sînt nu numai inferioare celor din familia y , de care depind, dar de o calitate cu totul inoioelnică, în vreme ce manuscrisele y trebuie privite cu mai multă atenție decît se credea înobște. Spre deosebire de Gemoll, el susține că familia de manuscrise z trebuie luată în considerare mai mult decît familia x .

Papirusurile descoperite după apariția ediției Gemoll nu prezintă, potrivit părerii lui J. Peters, mare interes pentru emendarea textului *Cyropediei*. Pentru alcătuirea prezentei ediții filologul nu a putut ține seama de noul codice vatican, semnalat de Canart, pe care nu a avut prilejul să-l cunoască.

În afara erorilor materiale — mai mult de o mică — care se strecuraseră în textul și aparatul critic al ediției din 1912, Peters înlătură o serie de lecțiuni preferate de Gemoll, dar respinse de alți editori și de cercetătorii mai noi ai textului, suprimă unele intervenții în text ale vechiului editor, pe care le consideră inutile, completează aparatul critic și pune la zi bibliografia. Corectările pe care le aduce textului sînt caracterizate prin prudență; în general editorul adoptă rezultatele lui Persson și ale celorlalți cercetători care i-au urmat lui Gemoll, în sensul preferării lecțiunilor din codicele notate cu y și din papiri. Astfel:

p. 17, 15 (I, 3, 10): se înlocuiește ἐκεκράγετε, atestat numai de un singur manuscris tirziu, prin ἐκεκράγετε, prezent în toate celelalte manuscrise;

p. 15, 12 (I, 3, 5): se înlocuiește un πλέα prin καταπλέα, aflat în manuscrisele familiei y și pe care îl găsim de asemenea atestat în alt loc al textului (VII, 3, 30) într-o situație aproape identică;

p. 31, 22 și p. 32, 19 (I, 4, 19 și I, 4, 20): în ἄγουσιν ἡμῶν τὰ χρήματα și ἀφέντες τὰ χρήματα se înlocuiește χρήματα prin κτήματα, prezent în manuscrisele familiei y și în papirusuri (Ox. Pap. XVII, 2101 ed. de Hunt în 1927);

p. 45, 6 (I, 6, 3): în loc de παρὰ τῶν θεῶν πρακτικώτερος εἶη, Peters preferă, urmînd pe Persson, παρὰ θεῶν...

p. 46, 19 (I, 6, 7): în loc de αὐτός τε καλὸς κάγαθός δοκίμως γένοιτο, Peters preferă, urmînd de asemenea pe Persson, lecțiunea din papirusuri αὐτός καλός τε κάγαθός...;

p. 49, 16 (I, 6, 10): în loc de μᾶλλον ἕως ἂν ἔχωσι τὰ δέοντα οἱ στρατιῶται ὑπηρέτησοι σοι, Peters preferă lecțiunea adoptată pe baza papirusurilor de Persson: ...ἔχης...;

p. 421, 5 (VIII, 4, 26): λαβὼν τὴν Ὑστάσπου δεξιάν... este completat: λαβὼν τὴν τοῦ Ὑστάσπου... ca la ceilalți editori.

Intervențiile personale ale noului editor sînt mai energice numai acolo unde modificarea propusă apropiie textul de cel cuprins în manuscrise:

p. 50, 9 (I, 6, 11): la Gemoll: ἀμελεῖν τοῦ <σῖτον> πορίζεσθαι; întrucît la p. 49, 9 (I, 6, 10) apărea τὸ πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια, Peters suprimă intervenția vechiului editor care specificase obiectul subînțeleas al verbului, păstrînd textul din codice;

p. 142, 10 (III, 3, 7): la Gemoll: ἔλεξεν ὃ δὲ πῶς <στὰς> εἰς τὸ μέσον τῶν ταξιάρχων. Vechiul editor își argumenta intervenția și prin invocarea lui στὰς εἰς τὸ μέσον συνεκάλεσε τοὺς ἑαυτοῦ στρατιῶτας (IV, 1, 1). Peters consideră inutilă intervenția invocînd locul VIII, 5, 22 (p. 429, 10): ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν, ceea ce pare cu atît mai justificat cu cît respectă manuscrisul.

În general însă, atunci cînd nu are precedente în cercetările altora, editorul se mărginește să formuleze discret sugestiile sale:

p. 289, 11 (VI, 1, 28): pentru εἰς τριακοσίους δὲ διάδοχοί εἰσιν, J. Peters sugerează: „haud scio an εἰσὶ δὲ τριακόσιοι οὗτοι legendum sit”.

Din completările și corectările aduse textului lui Gemoll ar mai trebui citată, ca mai importantă, precizarea pe marginea rezumatului cărții a VIII-a (p. XXIII, 13). Întemeindu-se pe remarcile lui H. Haberkorn, *Beiträge zur Beurteilung der Perser in der griechischen Literatur*, Diss. Greifswald, 1939, p. 32—44, editorul consideră că finalul *Cyropediei* nu e un „appendix”. ci un „epilogus”, întrucît aparține autorului însuși.

Mult mai numeroase sînt completările pe care J. Peters le face aparatului critic. Acolo unde Gemoll indicase adesea numai familia de manuscrise sau codicele a cărui lecțiune o preferase, noul editor a suplinit lipsa celorlalte lecțiuni, folosind în acest scop aparatul altor ediții, în primul rînd pe acela al ediției lui E. C. Marchant (Oxford, 1910).

Operă de pietate discretă și de rigoare științifică, noua ediție a *Cyropediei* lui Xenofon contribuie la menținerea prestigiului meritat de care se bucură Biblioteca teubneriană.

Nicolae-Șerban Tanașoca

XÉNOPHON, *L'art de la chasse*. Texte établi et traduit par Edouard Delebecque, Paris, Les Belles Lettres, 1970, 161 p.

După ce în 1950 oferise filologilor clasici, în colecția Guillaume Budé, ediția tratatului *Despre echitație* a lui Xenofon, profesorul Edouard Delebecque, de la Universitatea din Aix-Marseille, publică anul acesta, în aceeași colecție, ediția unei alte opere a lui Xenofon, clasată în categoria *Scripta minora*: tratatul despre arta vînătorii.

Micul tratat, care a cunoscut pînă acum șapte ediții critice (ultima în 1937, datorată lui G. Pierleoni), a pus în fața filologilor multe probleme dificile privind autenticitatea, datarea, titlul, ca și stabilirea textului. Ediția de față încearcă să găsească soluții tuturor acestor probleme.

Reluînd ideile din mai vechiul și amplul său studiu *Essai sur la vie de Xénophon*, E. Delebecque socotește problema autenticității tratatului o falsă problemă, care a făcut să curgă prea multă cerneală. Studiul atent și amănunțit al cărții îl impune ca autor sigur al ei pe Xenofon. Argumentele sînt următoarele:

— în toate celelalte opere ale lui Xenofon se găsesc numeroase pasaje referitoare la vînătoare, ceea ce ar indica un om pasionat și priceput, capabil să scrie un tratat pe această temă;

— în peisajele naturale descrise în carte se poate identifica mediul rustic din Pelopones, căci lipsește în text o mențiune expresă care să permită identificarea sigură a cadrului natural din Pelopones. Pe de altă parte, lectura cărții demonstrează că nu este vorba de peisaje naturale în care să se poată recunoaște un loc sau altul din Grecia, ci numai de un cadru natural, evocat în mod general și impersonal, în strînsă legătură cu cerințele subiectului;

— atacurile împotriva sofistilor și a politicianilor ambițioși, care fac obiectul capitolului XIII, neașteptat în economia generală a cărții, pot fi ușor explicate dacă le legăm de viața lui Xenofon.

Acceptîndu-l pe Xenofon ca autor al tratatului, singura problemă care rămîne de discutat, după E. Delebecque, este cea a datei la care a fost scris. Pornind de la o anumită neglijență a stilului, exegeții anteriori afirmau că — în cazul în care lucrarea aparține lui Xenofon — ea nu poate fi decît o operă de tinerețe. E. Delebecque o socotește, dimpotrivă, o operă de maturitate, justificînd caracteristicile stilului prin tonul familiar, didactic, cu care autorul se adresează tinerilor, în primul rînd fiilor săi Gryllos și Diodor.

Textul ediției a fost stabilit prin colaționarea — în fotocopie — a trei manuscrise care păstrează cel mai bine textul:

1) Vaticanus Graecus 989, datînd din secolul al XIII-lea (B). Din manuscris lipsește capitolul I.